

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Entreprenörskap i grundskolan

Nina Haaga

LAU390

Handledare: Zahra Bayati

Examinator: Ingrid Toshach-Gustafsson

Rapportnummer: VT-2910-111

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Entreprenörskap i grundskolan

Författare: Nina Haaga

Termin och år: VT 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Zahra Bayati

Examinator: Ingrid Toshach-Gustafsson

Rapportnummer: VT-2910-111

Nyckelord: entreprenörskap, Lgr11, kreativitet, läroplan

Sammanfattning

Med anledning av att den nya läroplanen *Lgr11* inför begreppet entreprenörskap har jag valt att fördjupa mig kring detta begrepp. Det har jag studerat statliga- och överstatliga-dokument samt gjort en kvalitativ intervjustudie med verksamma lärare för att finna svar på mina frågor. Jag vill i mitt arbete ta reda på vad entreprenörskap enligt *Lgr11* innebär för grundskolans tidiga år samt hur verksamma lärare tolkar begreppet. I *Lgr11* står det att skolan skall arbeta på ett sätt som bidrar till att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap

Entreprenörskap är ett ord som ger utrymme till olika tolkningar, dessa tolkningsmöjligheter försvårar för lärare att veta vad begreppet innefattar. I läroplanen, EU rapporter och OECD dokumenten beskrivs att ett syfte till att, entreprenörskap ska finnas i skolan är att kunna skapa fler arbetstillfällen i framtiden. Eleverna skall förberedas inför den flexibla arbetsmarknad de kommer att möta. Men i grundskolans tidiga år handlar det inte om att lära sig starta och driva företag utan om att utveckla inre egenskaper som förknippas med entreprenörskap. Enligt läroplanen *Lgr11* handlar det om att utveckla elevernas nyfikenhet, kreativitet och initiativförmåga samt att lära eleverna lösa problem och att pröva sina egna idéer, att arbeta självständigt och samarbeta.

Lärarna jag intervjuat hade alla olika uppfattningar av vad entreprenörskap i skolan kunde innebära. Några tänkte att det handlar om att starta företag andra där emot betonade kreativitet och förmågan att tänka utanför boxen som egenskaper som skulle stärkas. Respondenternas tankar skilde sig åt men gemensamt för den alla var att de ansåg att entreprenörskap var ett svårt ord. Ordet skapade förvirring även om respondenterna gillade det som entreprenörskap står för, tolkat utifrån läroplanen, EU och OECD dokument.

Innehåll

1	Inledning.....	4
2	Syfte	5
2.1	Frågeställning	5
3	Teorianknytning	5
3.1	Sociokulturellt perspektiv.....	5
4	Litteraturgenomgång	7
4.1	Disposition.....	7
4.2	Överstatliga dokument.....	7
4.2.1	Entreprenörskap i skolan enligt EU och OECD.....	7
4.2.2	EUs nyckelkompetenser.....	8
4.3	Statliga dokument.....	9
4.3.1	Läroplan för grundskola, förskoleklass och fritidshemmet <i>Lgr11</i>	10
4.3.2	Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, <i>Lpo94</i>	12
4.4	Entreprenörskap i den svenska skolan.....	13
4.5	Entreprenörskap i de nordiska länderna	14
4.6	Kritiska röster	15
5	Metod	17
5.1	Val av metod.....	17
5.1.1	Kvalitativ intervjustudie	17
5.2	Urval	17
5.3	Genomförande	18
5.4	Reliabilitet och Validitet.....	18
5.5	Generaliserbarhet.....	18
5.6	Etiska överväganden.....	18
6	Kvalitativ intervjustudie.....	20
6.1	Respondenternas tolkning av entreprenörskap.....	20
6.2	Entreprenöriell undervisning	22
6.3	Möjliga konsekvenser av entreprenöriell undervisning.....	24
7	Slutdiskussion.....	27
8	Förslag till vidare forskning	30
9	Referenser.....	31
	Bilaga 1.....	31
	Bilaga 2.....	32

1 Inledning

Nu närmar sig slutet på min utbildning, en utbildning som riktar sig till grundskolans tidigare år och riktad mot grundskola så som den varit i många år. Jag har fått bra kunskaper i hur skolan fungerar och kan läroplanen *Lpo94* nästintill utantill. Vi har under utbildningen analyserat den och vänt ut och in på den. Men vad händer då? Jo, lagom till att jag avslutar mina studier så kommer stora förändringar i grundskolan. Ny läroplan, nya kursplaner och ny skollag. Så under mina sista månader på universitetet har jag valt att fördjupa mig i vad förändringarna i läroplanen innebär för mig som blivande pedagog.

En förändring som fått relativt stor uppmärksamhet är att begreppet entreprenörskap förts in i läroplanen för grundskolan. Vad betyder det för undervisningen? Jag blev nyfiken på hur entreprenörskap skall ta form i grundskolans tidiga år där jag kommer att undervisa. Vad förväntas jag bidra med och vad är det eleverna skall lära sig? Frågorna var många och jag bestämde mig för att fördjupa mig i just detta ämne.

I läroplanen för grundskolan *Lgr11* står:

En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningsätt som främjar entreprenörskap. (*Lgr11* 2011:6)

Jag kan inte påstå att jag tidigare har förknippat entreprenörskap med skolan och särskilt inte med grundskolans tidiga år. Mina tidiga tankar kring entreprenörskap var att det handlade om ekonomi och företagande. Men ju mer jag studerat ämnet ser jag kopplingen till skolan. I de tidiga grundskoleåren handlar det framförallt om att stimulera och utveckla elevernas inre egenskaper som kreativitet, nyfikenhet och initiativförmåga. Inte om att starta företag.

Entreprenörskap är ett begrepp som inte helt lätt går att koppla till barn, unga elever och deras utveckling. I *nationalencyklopedin* beskrivs ordet entreprenörskap som: ”en entreprenörs aktiviteter och verksamhetsförhållanden”. Ordet entreprenör som: ”företagsam person som startar nya företag och går in i nya projekt. Även person eller företag som genomför en entreprenad kan benämnas entreprenör. ”Så vad innebär detta för skolan och hur tolkas detta nya begrepp av lärarna som skall implementera det i sin undervisning?

Är verkligen entreprenörskap något helt nytt för skolan eller är det ett ord för att beskriva det arbete som bedrivs i många klassrum runt om i landet? Jag har valt att fördjupa mig i statliga dokument som styrdokument, överstatliga dokument som EU-rapporter och OECD-dokument samt forskning som rör entreprenörskap. För att möta verkligheten har jag intervjuat verksamma lärare. Under arbetets gång märkte jag att entreprenörskap i skolan har många olika tolkningar och många olika namn. Det är ord som entreprenörskap, entreprenöriellt lärande, entreprenöriellt undervisning och företagsam undervisning. Dessa är ord som liknar olika sidor av samma mynt. En del syftar på undervisningsaspekten, en del på lärandet och andra på helheten. Entreprenörskap i skolan är det övergripande begreppet där de övriga ingår.

Jag kommer i arbetet att presentera litteratur och forskning som jag anser vara av intresse för min undersökning. Sedan har jag gjort en kvalitativ intervjustudie, som presenteras i resultatdelen av arbetet. Jag har valt att se på entreprenörskap i skolan i ljuset av ett sociokulturellt perspektiv.

2 Syfte

Syftet med arbetet är att jag vill få en djupare förståelse för vad entreprenörskap i skolan innebär enligt *Lgr11*, statliga och överstatliga dokument samt hur yrkesverksamma lärare tolkar begreppet.

2.1 Frågeställning

Vad menas med entreprenörskap i skolan enligt *Lgr11*, EU och OECD?

Hur tolkar lärare som undervisar i grundskolans tidigare år entreprenörskap?

3 Teorianknytning

Här nedan följer en genomgång av litteratur som jag ansett vara aktuell för min studie. Jag har valt att utgå från ett sociokulturellt perspektiv i min studie och inleder därför med en presentation av detta perspektiv, för att beskriva det sociokulturella perspektivets syn på lärande. Mitt val att använda mig av ett sociokulturellt perspektiv på mitt arbete hänger samman med min syn på lärande. Att lärande är något som sker mellan människor och i samspel med andra eller i samspel med fysiska ting. För mig tedde det sig även naturligt att använda den lärande-teori som under min utbildning varit dominerande. Sedan presenterar jag den aktuella litteraturen som knyter an till ämnet entreprenörskap i grundskolan och hur entreprenörskap i skolan kan uppfattas ur ett sociokulturellt perspektiv på lärande. Det är utifrån denna teori-ram jag läser texten och analyserar intervju-studien.

3.1 Sociokulturellt perspektiv

Det sociokulturella perspektivet har sitt ursprung i Lev Vygotskijs arbete om utveckling, lärande och språk. Lev Vygotskij (1896-1934) levde i Ryssland och utbildade sig till psykolog, hans breda intresse för litteratur, juridik, medicin och konst kom att påverka hans syn på lärande och utveckling (Säljö 2010:183). Det sociokulturella perspektivet på lärande handlar om hur människor utvecklar sina förmågor som är kulturella till sin karaktär, som till exempel att skriva, tänka abstrakt, läsa, räkna och lösa problem (2010:184). Det sociala samspelet utgör själva utgångspunkten för lärande i det sociokulturella perspektivet. Det handlar om hur människor approprierar, tar till sig kunskap, med hjälp av de medierande redskap som människan möter. Mediering och medierande redskap är två grundläggande begrepp i det sociokulturella perspektivet. Med det menar Vygotskij att människor använder verktyg för att förstå och tolka sin omvärld och för att kunna agera i den (2010:185). Mediering är som en förtolkning av omvärlden. Medierande redskap är fysiska redskap för att hjälpa oss människor att klara av att göra mer. En miniräknare kan vara ett medierande redskap då jag med hjälp av denna kan klara av svårare matematiska beräkningar än utan (Dyette2001:79).

Som den utvecklingspsykolog som Vygotskij var så var hans stora intresse människans tänkande och språk utveckling. Språket har i detta perspektiv en särställning som medierande redskap. "Vygotskij refererar till språket som redskapens redskap"(Säljö 2010:187). Vygotskij menar att språket är både kommunikation mellan människor men språket finns även inom människan. När vi tänker så använder vi vårt språkliga redskap.

I boken *Fantasi och kreativitet i barndomen* lyfter Vygotskij fram fantasins betydelse för människans lärande och utveckling. All fantasi menar han bygger på element hämtade från verkligheten och människors tidigare erfarenheter (Vygotskij 1995:17). Fantasi är inte bara sagor, myter och drömmar utan det är kombinationer av verkliga erfarenheter. Människan kan genom fantasin tolka erfarenheter och känslor. Vygotskij beskriver fantasin som en förmåga

att kombinera erfarenheter, känslor och tankar. Människan har nytta av fantasier, alla viktiga uppfinningar har börjat som en fantasi. Något som någon tänkt ut med kunskaper och erfarenheter från verkligheten (1995:19–20). För att sedan skapa något nytt i verkligheten. Inom det sociokulturella perspektivet menar man att de vuxna människorna kring ett barn och särskilt pedagogerna behöver hjälpa barnen att vidga deras erfarenheter. Om ett barn får möta ny kunskap, lyssna och se och på så vis vidga sina erfarenheter så blir barnets fantasier än rikare och desto betydelsefullare (1995:20). Vuxnas och barns fantasier skiljer sig åt då de har olika mycket verkliga erfarenheter. Fantasin utvecklas hela livet och barns fantasier är enligt Vygotskij torftigare än vuxnas. Men genom att barnet utvecklas och skaffar sig fler erfarenheter utvecklas även fantasin.

Enligt Vygotskij så är fantasin grunden till alla kreativa aktiviteter(1995:13). Kreativitet handlar om att skapa något nytt. Det kan vara ett nytt ting eller en känsla eller en intellektuell konstruktion som bara finns i människans inre (Vygotskij 1995:11). Det är den människans kreativitet som gör henne till en ”framtidinriktad varelse, som skapar sin framtid och samtidigt förändra sin nutid” (1995:13). Utan kreativitet och nytänkande skulle människan endast kunna återskapa det gamla, förgångna.

För Vygotskij är det sociala samspelet ovärderligt när det handlar om inläring. Människan lär sig lösa problem och utvecklas ihop med andra. Problem som människan först kan lösa ihop med andra kommer hon senare att klara av att lösa självständigt. Därför blir samspelet i undervisningen centralt för Vygotskij (Jerlang & Ringsted 1999:224–226).

4 Litteraturgenomgång

4.1 Disposition

Jag kommer här att presentera litteraturen som knyter an till entreprenörskap. Jag kommer inleda med de överstatliga dokument som rapporter från EU och OECD för att ge en övergripande bild av hur begreppet tolkas på den nivån. Alltså vad EU och OECD syftar till när de skriver om entreprenörskap i skolan. Efter det kommer de statliga dokument som rör Sverige det är dokument från regeringen och de nationella läroplanerna för grundskolan. Det leder sedan vidare till hur entreprenörskap ser ut i de svenska skolorna. För att få en bredare bild av entreprenörskap har jag undersökt hur entreprenörskap har sett ut hos de nordiska länderna. Avslutningsvis lyfter jag fram en kritisk röst i form av författaren Sven-Eric Liedman.

4.2 Överstatliga dokument

Med överstatliga dokument menar jag dokument från en instans eller organisation som sträcker sig över Sveriges gränser. Det som EU och OECD skriver i sina rapporter är rekommendationer till sina medlemsländer, länderna får sedan välja om de vill följa rekommendationerna.

4.2.1 Entreprenörskap i skolan enligt EU och OECD

Redan 1989 presenterade OECD, organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, en rapport som lyfte fram betydelsen av att skolorna undervisar i entreprenörskap. I rapporten *towards an enterprising culture: a challenge for education and training* lyfter OECD fram vikten av att unga människor får lära sig att tänka entreprenöriellt. Detta för att underlätta vid framtida anställningar. Skolan behöver även enligt rapporten ändra sitt sätt att undervisa så eleverna får lära sig ta mer ansvar för sina studier och möjlighet att utveckla sin kreativitet. Skolans uppgift är även att förbereda eleverna på den allt mer flexibla arbetsmarknaden som de kommer att möta i framtiden (OECD 1989). OECD definierar entreprenörskap som ett förhållningssätt till lärande. Detta förhållningssätt inrymmer alla olika arbetsformer som stimulerar elevernas självförtroende, självkännet, kreativitet, handlingskraft, samarbetsförmåga och kommunikationsförmåga (Skolverket 2010:15)

I november 2002 presenterade en expertgrupp på uppdrag från EU en rapport om entreprenörskap i skolan, *Final report of the expert group "best procedure" project on education and training for entrepreneurship*. Gruppen bestod av 17 representanter från 16 EU länder och en representant från europeiska kommissionen. Gruppen bestod av experter inom utbildningsområdet och entreprenörskapare. Sveriges representant var John Wallon från NUTEK (EC 2002:2). Gruppens uppgift var att se och kartlägga hur utbildningen för entreprenörskap ser ut i Europa. Att skolorna skall arbeta och stimulera entreprenörskap fanns redan då med i de flesta länders styrdokument. Ytterligare en uppgift gruppen hade var att enas om en definition av entreprenörskap i skolan eller entreprenöriellt lärande. Förslaget blev detta: På nivån för grundskolan, kommer undervisningen i entreprenörskap syfta till att främja elevernas personliga egenskaper som kreativitet, initiativförmåga och självständighet som bidrar till utvecklingen av en entreprenöranda, vilket kommer att vara till nytta i deras liv och vid alla arbetstillfällen. I denna fas bör självständiga och aktiva former av lärande utvecklas. Dessutom kommer denna undervisning att ge tidiga kunskaper om och kontakter med

näringslivet, och viss förståelse för företagarnas roll i samhället. Insatserna kan omfatta arbetar med projekt, att lära genom lek, presentation av enkla fallstudier och besök på lokala företag (2002:15).

Gruppen valde att ge två innebörder till begreppet, en för skolan tidiga år och en för skolans senare år detta är den som är för skolans tidiga år. För de senare åren i skolan handlar det mer om att förstå hur företag fungerar och vad som krävs för att starta och driva ett företag.

Ett syfte bakom idén att uppmuntra entreprenörskap i skolan är att det är ett sätt att skapa arbeten och ekonomisk tillväxt i samhället. Entreprenörskap handlade dock även om andra faktorer än endast det ekonomiska. För många inom EU ses entreprenörskap och entreprenöriellt tänkande som en baskunskap för ett livslångt lärande och något varje medborgare ska ha med sig i livet(EC 2002:6). Eleverna skall ges möjlighet att träna på problemlösning, samarbete och att anta nya roller i ett samarbete. Dessa är viktiga egenskaper för en entreprenör enligt rapporten(2002:16).

Denna expertgrupps tanke med entreprenörskap i skolan är dock inte endast att eleverna skall starta företag, som även betonas i definitionen av begreppet, utan de anser att det är en kunskap som alla har nytta utav i sin vardag. Expertgruppen betonar att ingen föds till fullfjädrad entreprenör utan det är kunskaper vi behöver lära oss och få övning i. Skolan kan och skall uppmuntra eleverna till entreprenöriellt tänkande (EC 2002:9).

Expertgruppen ger en lägesrapport för hur entreprenörskap ser ut på skolorna i Europa. De finner att ordet entreprenörskap sällan finns med i skolornas nationella styrdokument, med undantag av Finlands. Dock finner de att färdigheter och kunskaper som EU anser tillhöra entreprenörskap finns att avläsa i alla styrdokument. Rapporten visar även att få länder arbetar med entreprenörskap i de tidiga skolåren men arbetet ökar i takt med elevernas ålder (EC 2002:19).

4.2.2 EUs nyckelkompetenser

Det har under hela 2000-talet diskuterats vilka egenskaper och kunskaper medborgarna i EU behöver för att leva ett bra liv. Det handlar även om vilka kompetenser ett post-industriellt samhälle som det vi lever i idag behöver inte bara för att överleva utan för att även utvecklas hållbart. I december 2006 presenterade slutligen Europaparlamentet sina 8 nyckelkompetenser som gäller alla medborgare och de är:

1. Kommunikation på modersmålet
2. Kommunikation på främmande språk
3. Matematiskt kunnande och grundläggande vetenskaplig och teknisk kompetens,
4. Digital kompetens
5. Lära att lära
6. Social och medborgerlig
7. Initiativförmåga och företaganda
8. Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer.

Detta är de kompetenser som de tagit fram och anser att alla behöver för att framgångsrikt klara skolan, högre utbildningar och arbetslivet. Alla kompetenserna anses lika viktiga eftersom de alla kan bidra till ett ”framgångsrikt liv i ett kunskapssamhälle” (EC 2007:3). Jag

har valt att titta närmare på en av de nyckelkompetenser som berör ämnet entreprenörskap i skolan. Nämligen sju, *Initiativförmåga och företaganda*.

På engelska som är ett av EU officiella språk kallas denna kompetens: *entrepreneurship*. Den svenska översättningen är en sammansättning och heter då *initiativförmåga och företaganda*. Lagg väl märke till att det kallas företaganda inte företagande. Det svenska namnet ger en vidare tolkning men jag kopplar det till entreprenörskap.

Alla nyckelkompetenser är uppdelade i en definition och vilka väsentliga kunskaper, färdigheter och attityder som gäller för den specifika kompetensen.

EU definierar kompetens nummer sju, *initiativförmåga och företaganda* som individens förmåga att omvandla idéer till handling. För att lyckas med det behövs kreativitet, innovationsförmåga och mod att ta risker. Denna kompetens skall vara till stöd för individen både i vardagslivet som arbetslivet (EC 2007:11).

De kunskaper som anses nödvändiga är förmågan att identifiera möjligheter både privat, yrkesmässigt och i verksamheter. Kunskap om ekonomi samt medvetenhet om vilka möjligheter och utmaningar ett företag eller arbetsgivare står inför.

Färdigheterna på detta område innefattar: ”förmåga att planera, organisera och leda arbetet, ledarskap och delegering, analyser, kommunikation, rapportering, utvärdering och dokumentering” (EC 2007:11). Samarbete samt förmågan att arbeta självständigt är även viktiga färdigheter. Enligt EU bör varje medborgare även ha vetskapen om ens svaga och starka sidor och modet att ta risker (2007:11).

Den attityd som kännetecknas i denna kompetens är ”initiativtagande, aktivt engagemang, oberoende och innovation både i privatlivet och i samhällslivet och på arbetet. Det krävs också motivation och beslutsamhet för att uppnå de mål som fastställts” (EC 2007:11).

Utbildningen har en central uppgift när det gäller att se till att alla europeiska medborgare får de nyckelkompetenser för att de skall kunna anpassa sig till det ständigt föränderliga samhället som vi lever i idag (EC 2007:3).

4.3 Statliga dokument

Med statligadokument syftar jag till dokument som är framtagna i Sverige och rör Sverige och den svenska skolan. Inledningsvis presenterar jag ett informationsmaterial från regeringen om vad entreprenörskap i skolan syftar till.

Den 26 maj 2009 lämnade regeringen ut ett pressmeddelande där de presenterade de nya strategierna för entreprenörskap i utbildningsområdet. Detta pressmeddelande tillsammans med informationsmaterialet ”*Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*” kommer från utbildningsdepartementet och näringsdepartementet (Regeringskansliet 2009:8). Målet är att entreprenörskap skall löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet. Strategin beskriver att kunskap om entreprenörskap är viktig för alla som vill starta företag men det är även viktiga kunskaper för alla. Alla har användning för dessa kunskaper i både yrkesliv och det övriga livet. Att utveckla nya idéer och omsätta dessa till en praktik är egenskaper som tilldelas entreprenörskap. Begreppet innefattar även kreativitet, problemlösning och samarbetsförmåga (2009:8).

Ett syfte är att de vill att eget företagande skall bli ett naturligt val för framtida arbete. För att nå dit kan utbildningsväsendet vara ett viktigt verktyg för att hjälpa eleverna utveckla och tillvara ta kunskaper och kompetenser som behövs för att vara en entreprenör(2009:1).

I informationsmaterialet ”*strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*” uttrycker regeringen att det är ett problem att många unga människor upplever att de vill starta företag

men saknar kunskap om hur de skall gå tillväga. Utbildning i entreprenörskap bör bidra till att utveckla de kunskaper som krävs. Utbildningen inom entreprenörskap skall även bidra till att stimulera ungas kreativitet och idériedom (regeringskansliet 2009:4). Regeringen betonar även att olika delar av entreprenörskap är mer relevanta i vissa delar av utbildningssystemet än andra (2009:9). I de tidiga skolåren kan grunden för entreprenörskap läggas. Detta genom att stimulera eleverns ”nyfikenhet, kreativitet, självförtroende och förmåga att fatta beslut” (2009:8).

I pressmeddelandet meddelar regeringen att stora förändringar skall komma att ske i skolan. Regeringen har beslutat att vid den kommande översynen av styrdokumentet skriva in entreprenörskap i gymnasieskolans styrdokument. För grundskolan skriver de att grundskolan skall stimulera och lyfta fram färdigheter som är avgörande för entreprenörskap. Färdigheter som nyfikenhet, kreativitet, självförtroende och förmåga att fatta beslut (regeringskansliet 2009:11).

4.3.1 Läroplan för grundskola, förskoleklass och fritidshemmet *Lgr11*

I augusti 2011 träder den nya läroplanen för grundskolan, *Lgr11*, i kraft. Den är framtagen av skolverket på uppdrag från regeringen. Den nya läroplanen är uppbyggd på ett liknande sätt som *Lpo94*. Den har en allmän del i början, kapitel 1, och mål och riktlinjer i kapitel 2. Kursplanernas uppbyggnad skiljer sig dock en hel del från kursplanerna i *Lpo94*.

Skolans uppdrag enligt *Lgr11* är att hjälpa eleverna att utvecklas till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare. Eleverna skall förberedas för att leva och verka i samhället. Eleverna behöver även kunskaper för att kunna hantera det ständigt föränderliga samhället vi lever i. Den delen av läroplanen *Lgr11* som jag har intresserat mig för är delen där det står om entreprenörskap. (Se inledningen sidan 4.)

Målen för utbildningen i *Lgr11* är beskrivna som kunskapskrav och är den lägsta godkända nivån på kunskap. Målen är skrivna i termer som eleven kan, till exempel eleven ”kan lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt”(Lgr11 2011:10).

I *Lgr 11* står skolans uppdrag att främja lärande där individen inhämtar och utvecklar kunskap. Tillsammans med hemmet skall skolan ”främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare” (Lgr11 2011:6). Skolan skall även ”stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt viljan att pröva egna idéer och lösa problem” (2011:6). Eleverna skall inhämta och utveckla kunskaper, känna tillit till sin egen förmåga, utforska och känna lust att lära (2011:10). I *Lgr 11* har de mål att sträva mot som finns i *Lpo94* bytts ut mot mål som alla elever skall uppnå efter avslutad grundskoleutbildning. Målen är skrivna i termer som eleven kan, till exempel eleven ”kan lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt”(2011:10). Det är fortfarande skolan som ansvarar för att eleverna kan det som står i målen. Eleverna skall även kunna lära, utforska och arbeta självständigt samt tillsammans med andra (2011:10). Nu skall eleverna ges inflytande över utbildningen och eleverna skall stimuleras i att vidareutveckla skolan de går i (2011:12). Utvecklingen av elevernas inre egenskaper och elevernas individuella ansvar betonas.

En av nyheterna i *Lgr11* är införandet av begreppet entreprenörskap. Det står i delen som heter skolans uppdrag att skolan ska ”bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap” (Lgr11 2011:6). Vidare i texten finns ord och egenskaper som läroplanen knyter till entreprenörskap. Skolan ska ”främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare” (2011:6). Vidare lyfter läroplanen fram att undervisningen skall förbereda eleverna för att leva och verka i samhället. ”Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och

självförtroende samt viljan till att pröva egna idéer och lösa problem”(2011:6). Eleverna skall uppmuntras både till samarbete med andra som självständigt arbete. Genom detta kan skolan stimulera till att främja entreprenörskap.

I läroplanens andra del, *övergripande mål och riktlinjer*, fortsätter dessa egenskaper att förtydligas. I kapitel 2:2 Kunskaper, skrivs skolans ansvar till att alla elever inhämtar och utvecklar den kunskap hon behöver som individ och samhällsmedborgare. Under avsnittet med mål som skolan ansvarar för att alla elever uppnått efter avslutad grundskola står bland annat: ”Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola”

- ”kan lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt,”
- ”kan lära, utforska och arbeta både självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin egen förmåga,”
- ”Kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskap och etiska överväganden”(*Lgr11* 2011:10).

Det är några av alla de mål som skolan ansvarar för att alla elever klarar av när de lämnar grundskolan. Hur dessa mål skall uppfyllas finns inga tydliga tillvägagångssätt för. Det finns dock riktlinjer för vad läraren ska göra:

- ”Stärka elevernas vilja att lära och eleverna tillit till den egna förmågan,
- Ge utrymme för elevens förmåga att själv skapa och använda olika uttrycksmedel,”
- ”Organisera och genomföra arbetet så att eleven
 - utvecklas efter sina förutsättningar och stimuleras att använda och utveckla alla sin förmåga”,
 - ”upplever att kunskap är meningsfull och den egna kunskapsutvecklingen går framåt,(*Lgr11* 2011:11).

I näst följande kapitel, 2.3 *elevers ansvar och inflytande* lyfter läroplanen fram elevernas rätt till inflytande över sin utbildning. Detta är ett mål för skolan att alla elever ska:

- ”tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,”
- ”Successivt utökar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan”

Lärarnas uppgift är att:

- ”Utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete”,
- ”Svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsform och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder”
- ”Svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer”
- ”Tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen” (*Lgr11* 2011:12)

Skolan skall även verka för att utveckla kontakterna mellan skolan och arbetsliv. Samt utöka samarbetet med verksamheter som kan berika skolans undervisning (2011:14). Skolverket trycker på ett närmare samarbete mellan skolan och samhället skolan verkar i. I denna nya läroplan beskrivs att elevens ska inhämta och utveckla kunskaper. Skolan skall främja den livslånga lusten att lära (2011:4).

Detta är delar av den nya läroplanen *Lgr11* delar som knyter till begreppet entreprenörskap.

4.3.2 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, *Lpo94*

I skrivande stund är det *Lpo94* som är den läroplan som skolan arbetar efter. De första delarna i läroplanerna bygger på skolans uppdrag. Ett av skolans uppdrag är att ”främja lärande där eleverna själva uppmuntras att inhämta kunskaper” (*Lpo94* 1994:5). Skolan skall i samarbete med hemmet stimulera eleverna att utvecklas till ansvars-kännande människor och samhällsmedborgare (1994:5). Eleverna skall ges möjlighet att ”ta initiativ och ansvar. De skall ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att arbeta självständigt och lösa problem” (1994:6).

I läroplanens andra kapitel, *mål och riktlinjer*, delas målen upp i: mål att sträva mot och mål att uppnå. Mål att sträva mot anger en önskad kvalitetsutveckling i skolan medan mål att uppnå är den nivå eleverna minst skall ha uppnått efter avslutad skolgång (1994:8).

Läroplanen *Lpo94* är den läroplan som skolorna i dag fortfarande arbetar efter, för att i augusti över gå till *Lgr11*. I *Lpo94s* andra kapitel, *mål och riktlinjer*, delas målen upp i: mål att sträva mot och mål att uppnå. Mål att sträva mot anger en önskad kvalitetsutveckling i skolan medan mål att uppnå är den nivå eleverna minst skall ha uppnått efter avslutad skolgång (*Lpo94* 1994:8) I delen om kunskaper står mål som skolan att sträva mot att alla elever:

- ”Utvecklar nyfikenhet och lust att lära
- Utvecklar sitt eget sätt att lära
- Utvecklar tillit till sin egen förmåga
- Lär sig utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra ...
- Lär sig lyssna, diskutera och använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antaganden och lösa problem ...” (1994:9)

Riktlinjerna för hur läraren skall agera är dessa:

- Stärka elevernas vilja att lära och elevernas tillit till den egna förmågan
- Ge utrymme för elevernas förmåga att själva skapa och använda olika uttrycksmedel
- Organisera och genomföra arbetet så att eleven
 - Upplever att kunskapen är meningsfull och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga
 - Successivt får fler och större självständiga uppgifter och ett ökat eget ansvar (1994:12).

Läroplanen belyser även vikten av att eleverna får ta ansvar för sitt eget arbete och för sin skolmiljö för att fullt ut kunna utvecklas kunskapsmässigt. Eleverna skall även få ett reellt inflytande på utbildningens utformning. Det är alla som arbetar på skolan som ansvarar för att lära eleverna ta ansvar och utveckla viljan att ta ansvar (*Lpo94* 1994:13).

Läroplanen använder ord och beskrivningar som att eleverna skall ges möjlighet att pröva, utforska och tillägna sig goda kunskaper i skolan (*Lpo94* 1994:9–10). Eleverna skall själva få möjlighet att utveckla sitt sätt att lära samt utvecklar nyfikenhet och lust att lära. Skolan ansvarar sedan för de specifika delarna av kunskap som eleven skall ha med sig (1994:10). Alla elever har ansvar för sina studier och detta ansvar växer med elevens stigande ålder. Inflytande över sina studier ses inte bara som en rättighet utan även som en skyldighet.

I EU rapporten *Final report of the expert group "best procedure" project on education and training for entrepreneurship* (2002) skrev gruppen att de ansåg att entreprenörskap fanns med i den svenska läroplanen *Lpo94*. De lyfte fram att skolan hade som syfte att stimulera

egenskaper och kunskaper som EU tillskriver entreprenörskapet. Som initiativförmåga, att kunna arbeta enskilt samt i grupp och arbeta med problemlösning (EC 2002:42).

4.4 Entreprenörskap i den svenska skolan

Eva Leffler, som är lektor i pedagogik vid Umeå universitet, skriver i sin avhandling *Företagsamma elever, Diskurser kring entreprenörskap och företagsamhet i skolan* (2006) att entreprenöriell undervisning oftast framställs som en strävan att utveckla individens företagsamma kompetenser. Entreprenörskap i skolan kan delas in i företagsam skolning och företagsam undervisning. Den första, företagsam skolning, syftar till att undervisa yrkesinriktat medan den senare, företagsam undervisning syftar till att utveckla de kompetenser som är användbara för livet i allmänhet. Det är företagsam undervisning eller entreprenöriell undervisning som det även kan kallas som förespråkas i grundskolans tidiga år. Där betoningen ligger i att utveckla elevernas personliga egenskaper som bland annat kreativitet, initiativförmåga, självtillit, självständighet och handlingskraft (Leffler 2006:92).

Eva Leffler lyfter fram att samarbete i klassrummet är själva kärnan i den entreprenöriella undervisningen. Företagsamhet kan ses som en process, en arbetsmetod där det skapas ett nytt förhållningssätt mellan läraren och eleven. Genom att eleverna ges möjlighet att använda sin fantasi, kreativitet och ta eget ansvar med lärarens vägledning så sker en makt-förskjutning från läraren till eleven (2006:97).

Entreprenöriell undervisning innefattar ett nytt sätt att se på lärande. Traditionell undervisning beskrivs enligt Leffler bland annat som något innehållsriktat, lärarlett och med passiva mottagare i form av eleverna. Den entreprenöriella undervisningen skall hjälpa eleverna att gå från passiva och mottagare till aktiva och lärande. Tonvikten i den entreprenöriella undervisningen läggs på "veta hur" istället för "veta att" (Leffler 2006:98). Entreprenöriell undervisning ses ofta som ett nyskapande av skolans verksamhet som skiljer sig från den traditionella undervisningen och skolan. En entreprenöriell skola inriktar sig på att utveckla elevernas egenskaper och färdigheter. I sin forskning har Leffler sett att de som förespråkar entreprenöriellt lärande vill utveckla de kärnkompetenser som alla elever har (2006:98). Det handlar alltså inte om att införa något nytt ämne i skolan utan att tillvarata eleverna kunskaper på ett annorlunda sätt. I artikeln *the many faces of entrepreneurship* skriver Leffler att ett stort problem med arbetet i skolorna med entreprenörskap är bristen på kunskap. Få vet vad det innebär att arbeta med entreprenörskap och ordet ger möjlighet till många olika tolkningar (Leffler 2009:105).

I rapporten *Entreprenörskap & skolan: Vad lärare "gör" när de gör entreprenörskap i skolan?* av Karin Berglund och Carina Holmgren undersöker författarna hur lärare arbetar med entreprenörskap. De har gjort en kvalitativ studie för att ta reda på hur entreprenörskap ser ut i skolorna i Sverige. De kom fram till att det varierar mycket och fann tre ledord för entreprenörskap i skolan; mångfald, organisation och sammanhang. Entreprenörskap i skolan kännetecknas enligt författarna av mångfalden hur den undervisas eller uppfattas. Mångfalden är knuten till hur undervisningen är organiserad på de olika skolorna. En gemensam nämnare för alla i undersökningen var att "entreprenörskap i skolan sätter saker och ting i ett större perspektiv" (Berglund & Holmgren 2007:45).

Berglund och Holmgrens forskning visar att arbetet med entreprenörskap var mångtydigt men att alla pekar på vikten av att skapa förutsättningar för att eleverna skall utveckla sin kreativitet och initiativförmåga. Arbetet med entreprenörskap i skolan varierade. På några skolor så var PRAO en viktig del av entreprenörskapet, att eleverna fick komma ut och prova på arbetslivet. Andra skolor betonade vikten av att arbeta problembaserat i skolan. Att låta eleverna själva styra över innehållet och hur de vill arbeta för att väcka elevernas intressen.

Lärarna ansåg att eleverna lärde sig bättre om de själva gavs möjlighet att lösa problem och inte bara blev serverade svaren från lärarna (Berglund & Holmgren 2007:53). När lärarna fick frågan om hur styrdokumentet påverkade deras arbete med entreprenörskap blev svaren åter skiftande. Några ansåg att om entreprenörskap skulle bli obligatoriskt till exempel skrivas in i läroplanen skulle arbetet inte kännas lika roligt. Att arbeta frivilligt med det gjorde arbetet speciellt. Medan andra sa att entreprenörskap stod med i läroplanen (*Lpo94*) eller åtminstone dess andemening. Det handlade om hur man som lärare tolkade det. Problemet enligt läraren var att så många lärare fokuserade på kursplanen och glömmer av allt det viktiga i läroplanen (2007:57).

En fråga som författarna då ställde sig var, är entreprenörskap något nytt eller är det lite som kejsarens nya kläder? Något som vi tror är nytt och vi talar om det men ingen kan riktigt se det. Tyvärr kan de inte svara på frågan, vad entreprenörskap i skolan är beror helt på hur lärare uppfattar begreppet. Det är enligt Berglund och Holmgren svårt att se om det verkligen är något nytt som eleverna får möta i skolan eller om det bara är ett begrepp som ligger i tiden (Berglund & Holmgren 2007:70). Tydligt för författarna av rapporten blev att entreprenörskapets organisation och hur undervisningen för eleverna blev berodde helt på lärarens intresse och engagemang att undervisa i entreprenörskap (2007:56).

4.5 Entreprenörskap i de nordiska länderna

I EU-rapporten som tidigare nämnts *Project on education and training for entrepreneurship* (2002) presenteras hur de olika länderna i gruppen arbetar med entreprenörskap i skolorna. Jag har valt att titta på hur denna arbetsgrupp presenterar våra grannländers arbete med entreprenörskap i skolorna. Jag har även valt att fördjupa mig i hur entreprenörskap ser ut i den Finska skolan. Det har jag gjort med hjälp av en rapport skriven av den finske forskaren Bettina Backström-Widjeskog.

När rapporten skrevs, 2002, så arbetade skolorna i Danmark med entreprenörskap på gymnasial nivå. Där var entreprenörskap ett ämne. I grundskolan, *folkeskole*, arbetade skolorna även de med entreprenörskap men med fokus på den personliga utvecklingen som att utveckla elevernas kreativitet, att lära sig lära och driva projekt. 1996-1997 öronmärktes en stor summa pengar från dansk myndigheter till att uppmuntra entreprenörskap hos danska elever. Målet var att eleverna skulle utveckla ett entreprenöriellt tänkande och uppmuntra fler unga att starta egna företag. Efter detta nationella projekt har arbetet med entreprenörskap fortsatt på många skolor efter eget intresse. När rapporten skrevs så arbetade danska myndigheter med att införa entreprenörskap i skolan på alla nivåer i danska utbildningssystemet (EC 2002:30–31).

I Norge så var myndigheterna mitt i arbetet att införa entreprenörskap i utbildningens alla nivåer. Fokus i de norska skolorna låg på att undervisa i entreprenörskap och företagande. Eleverna skulle lära sig driva företag och många skolor på alla nivåer hade elev-verksamheter som gick ut på att driva en verksamhet som till exempel att driva elevkafé. Skolorna skulle även utöka samarbetet med näringslivet och den offentliga sektorn (EC 2002:39)

Finland är ett av få länder som har entreprenörskap inskrivet i sina styrdokument, *fostran till företagsamhet* som det heter där. Entreprenörskap är i Finland inget eget ämne utan integreras i de ämnen där skolan finner att det passar bäst (EC 2002:31).

Då Finland har haft entreprenörskap inskrivet i sina styrdokument i många år har jag valt att fördjupa mig i hur entreprenörskap upplevs av lärare i Finland.

Redan 1994 infördes i Finland ett nytt temaområde i deras nationella läroplaner, *fostran till företagsamhet*, idag även kallad entreprenörskap.

I sin avhandling, *du kan om du vill*, undersöker den finska pedagogen Bettina Backström-Widjeskog hur lärare i Finland tolkar och uppfattar fostran till företagsamhet. Syftet i Bettina Backström-Widjeskog avhandling är att fördjupa kunskapen om fostran till företagsamhet samt hur det kan komma till uttryck i skolan.

Bakgrunden till att *fostran till företagsamhet* skrevs in i de nationella läroplanerna är bland annat den ekonomiska recessionen som drabbade Finland i början av 1990-talet. Den ledde till stor arbetslöshet och det behövde skapas nya arbeten. Skolan fick en roll att bidra till kampen mot arbetslösheten (Backström-Widjeskog 2008:14). En annan orsak var den förändrade syn på lärande som vuxit fram i forskningen. Backström-Widjeskog beskriver hur skolan tidigare fostrat yrkesmänniskor som efter avslutade studier skaffade sig en anställning och jobbade kvar där resten av sitt arbetsliv. Men det ser annorlunda ut idag, idag uppmuntras folk att byta arbetsuppgifter och arbetsplatser flera gånger under sitt yrkesliv. Denna nya syn på karriär fordrar en flexibel syn på lärande under hela livet. Det livslånga lärandet innebar ett nytt sätt att se på utbildningsväsendet i samhället. Människan behövde ta eget ansvar för sitt lärande (2008:15).

I sin avhandling valde hon att se på hur *fostran till företagsamhet* kan tolkas rent språkligt och hur detta sedan kan omsättas in i skolans värld. Hon tar även reda på hur lärare tolkar begreppet. Detta är lärare som alla arbetat med denna läroplan under många år. De flesta lärare som hon intervjuat svarar att fostran till företagsamhet är en del av all undervisning och hör inte hemma hos ett specifikt ämne. De menar att det mer handlar om att stimulera ”utveckling av personliga egenskaper” (Backström-Widjeskog 2008:212). Många av lärarna associerade inte ordet till ekonomiskt företagande utan de ansåg att det handlade om att tillvarata företagsamheten som alla elever har. Att lärarens roll var att stimulera elevernas kreativitet (2008:212). De egenskaper och kompetenser som lärarna i Finland tillskrev fostran till företagsamhet var initiativförmåga, kreativitet, mod, självständighet och självförtroende.

Backström-Widjeskogs forskning visar på att lärarna hade stort behov av att få definiera begreppet innan de svarade hur de arbetade med fostran till företagande. Detta då deras tolkning av begreppet gav olika syn på hur det skulle se ut i undervisningen (Backlund-Widjeskog 2008:298). På det hela tolkade dessa lärare att fostran till företagsamhet inte syftade till att fostra nya företagare utan att uppmuntra elevernas ”kreativitet, innovationsförmåga och mod” (2008:215). Lärarna i projektet framhöll även att fostran till företagsamhet inte är något nytt i det pedagogiska arbetet. Lärare har alltid arbetat med att främja, individuellt arbete, samarbete med andra och praktisk verksamhet (2008:304). Bettina Backström-Widjeskog framhåller vikten av att lärarna får möjlighet att fördjupa sig i ämnet och frågor som rör fostran till företagsamhet (2008:304).

Enligt Bettina Backström-Widjeskog är namnet, *fostran till företagsamhet* eller entreprenörskap ett problem då det leder tankarna till affärs- eller företagsrelaterade verksamheter. Lärarna i den studie betonade istället vikten av pedagogiskt entreprenörskap som något som något som främst riktar sig mot ”personlig utveckling av människans inneboende egenskaper” (Backlund-Widjeskog 2008:306).

4.6 Kritiska röster

Nyligen utgavs en debattbok skriven av idéhistoriken Sven-Erik Liedman, *Hets! En bok om skolan* (2011). Sven-Erik Liedman som har varit professor i idé- och lärdoms historia vid Göteborgs universitet 1979-2006 och har publicerat många böcker i ämnen rörande bland annat skolan och kunskapsbegreppet. Boken *Hets! En bok om skolan* är en populärvetenskaplig bok med syfte att synliggöra problem som författaren ser i skolan. Boken bygger på författarens kunskaper och erfarenheter om skolans väsen. Jag har valt att lyfta

fram de delar av boken som tangerar mitt ämne, entreprenörskap. Som den nyhet begreppet är i skolvärlden så belyser Sven-Erik Liedman detta ämne i sin bok.

I boken *Hets! En bok om skolan* vänder idéhistorikern Sven-Eric Liedman blickarna mot den moderna svenska skolan. I denna debatt bok lyfter han fram de faror han ser i dagens skola eller skolan som nu skapas. Han ser en stor fara i att så mycket kraft och tid läggs på mätbara kunskaper. Dagens skolreform siktar som även tidigare skolreformer har gjort, mot att förändra framtiden, men nu ligger fokus på att skolan skall stärka Sveriges konkurrenskraft (Liedman 2011:16). Betoningen i skolan ligger enligt Liedman på kunskapernas ekonomiska värden inte på dess värde för samhället eller den enskilda individen(2011:17).

I kapitlet *skolan som ideologi* tar Liedman upp ämnet entreprenörskap eller entreprenörerna som skolan nu skall utbilda. Att entreprenör har blivit ett allt viktigare mål för utbildningar. Enligt Liedman har politikerna i Sverige sett entreprenörskap som räddningen för landets framtid. ”Skolan ska fostra entreprenörer. Entreprenörer ska rädda landet”(Liedman 2011:125). I och med att arbetslösheten stiger och fler företag väljer att flytta utomlands så behöver Sverige fler företagare. Att uppmuntra unga medborgare till entreprenörskap har blivit ett mål för alla svenska politiska partier. Enligt Liedman så bidrar det till att den nya skolan (skolan 2011) framförallt kommer att förmedla nyttiga kunskaper. Eleverna skall lära sig kunskaper som de direkt har nytta av i arbetslivet och kunskaper som enkelt går att mäta. Kunskaper som ska vara byggmaterial i elevernas framtida yrkeskarriärer. Kunskaperna skall först och sist ge både individen och samhället ekonomisk styrka (2011:115).

Enligt Lidman så ligger det en fara i att se kunskap som något av ekonomiskt värde. Skolan skall inte bara ge kunskaper som är aktuella i stunden utan även blicka framåt och förmedla kunskaper eleverna har nytta av i framtiden (Liedman 2011:222). Svårigheten är dock att all kunskap i dagens skola måste gå fort enligt Liedman. Att lära sig något grundläggande tar tid och skolan måste ta den tid som krävs för de grundläggande kunskaperna. Detta även om information går lätt att finna med hjälp av till exempel internet. Så är det inte det samma som att tillägna sig kunskap. Liedman tror att om skolan blir mer marknadsinriktad där elevens skall fostras till entreprenörer så kommer djup kunskap som tar tid att lära sig försvinna i utbyte för snabb och nyttig kunskap (jmf 2011:227–228).

5 Metod

Då entreprenörskap i skolan är ett relativt nytt och mycket aktuellt begrepp tyckte jag att det skulle vara intressant att undersöka vad detta inbegriper. Genom litteratur i form av läroplaner, rapporter från EU samt forskning i ämnet har jag lyckats få en bred bild i ämnet, men litteraturen svarar inte på alla mina frågor. Syftet i mitt arbete är att få en djupare förståelse för vad entreprenörskap i skolan innebär och hur verksamma lärare tolkar begreppet entreprenörskap i skolan. För att få svar på hur lärarna i grundskolans tidigare år upplever entreprenörskap i skolan valde jag att intervjua lärare, verksamma i åk 1-3.

5.1 Val av metod

När syftet för arbetet var klart var valet av metod inte svårt. Syfte är att få en djupare bild av vad de statliga och överstatliga dokumenten menar med entreprenörskap i skolan. Samt hur lärare i grundskolans tidiga år, åk 1-3, tolkar begreppet. Den första frågan finner jag svar på i de texter jag läst och för att besvara min senare fråga har jag gjort en kvalitativ intervjustudie.

5.1.1 Kvalitativ intervjustudie

Jag valde att göra en semistrukturerad intervjustudie av respondent-karaktär med lärare som undervisar i åk 1-3. Genom att intervjua lärare får jag del av hur de tänker och upplever ämnet entreprenörskap. Om jag vill veta hur någon upplever sin verklighet är det bäst att prata om det (Kvale 1997:9). I en respondent intervju är det inte personen i sig som är intressant utan personens åsikt och tankar (Esaiasson et al 2007:295). Därför har jag större flexibilitet i vilka som intervjuas än om det varit en informant-intervju då det är den specifika personens unika information jag vill åt (2007:295). En respondent-intervju bygger som sagt inte på källkritik utan på respondenternas uppfattning eller föreställningar på ämnet undersökningen handlar om (2007:291). Jag vill i mina intervjuer förstå hur respondenterna upplever och förhåller sig till mitt ämne därför passar en kvalitativ intervju bra (Kvale1997:34).

Jag har valt att utgå från en intervjuguide med färdiga teman och förslag på frågor som jag ställer till alla respondenterna men beroende på hur respondenterna svarar ställer jag passande följdfrågor (Kvale 1997:121). Frågorna ställs nödvändigtvis inte i samma ordning utan i den ordningen som passar vid varje tillfälle (Esaiasson et al 2007:259). Jag valde att spela in intervjuerna och transkribera valda delar av dem. Jag valde att skriva ut de delar som svarade på mina frågor. Genom att skriva ut intervjuerna struktureras samtalet till en form som går att analysera (Kvale 1997:155). Vid transkriberingen skrev jag ut intervjuerna ordagrant men vid analysen är de exempel som finns med i texten omskrivna till skriftspråk (1997:156).

Jag är medveten om att jag som intervjuaren kan påverka mina respondenters svar genom informationen jag ger. Till exempel när jag hjälpt respondenterna förstå frågor genom att vi diskuterat dem. Jag har dock försökt vara neutral och gett alla respondenter samma information, före intervjun och under intervjun.

5.2 Urval

Jag har valt att intervjua verksamma lärare i grundskolans tidiga år åk 1-3. Jag har valt lärare från olika skolor i och omkring västra Sverige. Jag valde lärare på skolor utifrån ett bekvämlighetsperspektiv och skickade ut förfrågningar till dessa lärare (bilaga 1). Alla lärare som deltog i studien var kvinnor med varierande yrkeserfarenhet som lärare. Valet att endast

intervjua kvinnor skedde spontant då det var de lärare som jag fick kontakt med. Slutligen intervjuade jag sju lärare från fem olika skolor.

5.3 Genomförande

Jag kontaktade alla respondenter via mail med en förfrågan om de ville delta i min studie, se bilaga 1. De flesta svarade och valde att delta. Intervjuerna genomfördes huvudsakligen på respondenternas arbetsplatser. En av intervjuerna gjordes per telefon. Jag utgick från min intervju-guide under alla intervjuer som gav mig ramarna för intervjun, se bilaga 2. Alla intervjuer spelades in på en mp3 spelare och transkriberades sedan av mig. Jag transkriberade inte hela intervjuer utan de delar som svarade på mina frågor och jag hoppade över upprepningar.

Litteraturen jag använt mig av har jag hittat genom att bland annat söka på internet med sökord som entreprenörskap i skolan. En sådan sökning på Google ger cirka 246000 träffar. Av dessa har jag sållat bort mycket. Genom att titta på vilken litteratur andra som skrivit om ämnet har använt har jag hittat många intressanta källor. Sedan har jag sökt dokument från EU och OECD på deras hemsidor. Det finns alltid risker med att hämta information på internet. Till exempel kan obehöriga ha lagt ut falsk information. Jag har valt att använda mig av bland annat OECDs och EUs officiella hemsidor, andra uppgifter har jag kontrollerat på bästa sätt genom att vara källkritisk.

5.4 Reliabilitet och Validitet

Reliabilitet kan enligt Stukát översättas med hur bra mitt mätinstrument mäter det jag vill mäta (Stukát 2005:125). Det vill säga kvalitén och tillförlitligheten på min intervjuundersökning. Genom att använda mig av en kvalitativ intervju undersökning för att få svar på hur verksamma lärare uppfattar entreprenörskap i skolan gör mätinstrumentet relativt pålitligt. Genom att ställa frågorna personligen och då förklara eventuella otydligheter minskade risken för feltolkningar från respondenterna. Hade jag istället valt att genomföra en enkät undersökning hade risken för feltolkningar ökat (2005:16). Intervjuerna spelades in och jag transkriberade de delar av intervjuerna som svarade på mina frågor. Om någon annan som inte deltagit vid intervjun skrivit ut materialet hade transkriptionen kunnat se annorlunda ut (Kvale1997:150). Jag har lyssnat av inspelningarna flera gånger för att försäkra mig om att inget av betydelse för undersökningen försvinner.

Validitet anger hur bra ett instrument är på att mäta det man avser att mätas. Alltså om min valda metod svarar på de frågor jag vill veta. Jag kan aldrig veta om mina respondenter varit ärliga i sina svar men svaren det har ett mig svarar på frågorna i min undersökning.

5.5 Generaliserbarhet

Jag syftar inte på att finna några generaliserbara resultat i min undersökning. Genom min kvalitativa intervju undersökning på sju personer kan jag inte dra några generella slutsatser. Jag kan istället lyfta fram likheter och skillnader som undersökningen fann.

5.6 Etiska överväganden

Jag har under mitt arbete följt de forskningsetiska principer som finns för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Jag har följt de fyra krav och rekommendationer som vetenskapsrådet givit ut. De fyra kraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (vetenskapsrådet 1990).

Informationskravet innebär att de som berörs av forskningen/studien skall informeras om dess syfte. Mina respondenter har informerats om vad syftet med min studie är och att deras

deltagande är helt frivilligt. De har även informerats om att de när som helst har rätt att välja att hoppa av min studie. Om min studie kunnat utsätta respondenterna för risker eller obehag hade jag informerats om dessa. Respondenterna har även informerats om att de uppgifter de lämnat endast kommer att användas i denna studie (1990:2)

Samtyckeskravet betyder att deltagarna i studien själva får bestämma över sin medverkan. Mina respondenter har alla frivilligt valt att delta. Då mina respondenter varit vuxna har jag inte behövt inhämta godkännande från annan person som jag behövt göra om jag valt att ha barn medverkande i min studie(1990:2)

Konfidentialitetskravet innebär att hänsyn skall tas till personerna som medverkar i studiens anonymitet. Personuppgifter skall förvaras så obehöriga inte kan få tag i dem. Jag har i min studie aidentifierat alla mina respondenter och gett den fingerade namn. *Nyttjandekravet* betyder att all information som respondenterna lämnat endast kommer att användas i denna studie (1990:4).

6 Kvalitativ intervjustudie

Jag kommer i detta kapitel att presentera intervjustudie. Frågorna och svaren presenteras genom att jag ger en beskrivning av frågan och tanken jag haft för att ställa den följt av svaren. Jag har valt att inte presentera alla svaren utan visa på ett urval av svar. Varje rubrik här nedan representerar ett tema med frågor. Frågorna som presenteras i varje tema står i kursivstil. Jag kommer att visa på den variation som fanns bland svaren och redovisar därför inte vad alla respondenter svarat i varje fråga. Frågorna handlar alla om hur respondenterna tolkar begreppet entreprenörskap och hur de tänker kring arbetet med entreprenörskap i skolan. Alla namnen som jag använder på respondenterna är fiktiva.

Då begreppet är nytt i grundskolan och den nya läroplan, *Lgr11*, där entreprenörskap står med inte än börjat gälla så handlar frågorna om hur respondenterna i nuläget tänker inför arbetet. Det finns ännu inga krav på att respondenterna arbetar med entreprenörskap men jag tror att de i nuläget har börjat titta på den nya läroplanen. Min undersökning kan även visa på hur olika långt respondenterna kommit i arbetet med implementeringen av den nya läroplanen. Många av frågorna blev mer av ett samtal mellan mig och respondenten detta för att respondenten inte hade en klar tanke på svaret. Genom att samtala kring ämnet så förtydligade jag frågan och respondenterna fick möjlighet att reflektera över sina tankar.

6.1 Respondenternas tolkning av entreprenörskap

Intervjuerna inleddes med en fråga kring hur respondenterna *tolkar ordet entreprenörskap*. Med frågan vill jag få en bild av vad respondenterna utgångspunkt till begreppet är. Hur de tolkar ordet kan ge en bild av hur de senare kommer att tolka innehållet i den entreprenöriella undervisningen. Några av respondenters tankar drog direkt till företagande, att starta och driva företag och till att tjäna pengar.

Entreprenörskap handlar väl om att vara entreprenör, att starta och driva olika företag. Att vara upp startare och att tjäna pengar.(Eva)

Eva visar tydligt att hon endast ser entreprenörskap som något marknadsekonomiskt. Hon har en ganska traditionell tolkning av ordet. Hennes tolkning kan liknas vid den som står i *nationalencyklopedin*.

Medan andra var inne på att det handlade om egenskaper hos individen. Att det var ett sätt att tänka och se på omvärlden.

För mig handlar entreprenörskap om kreativitet, att tänka utanför boxen. Att vara nytänkande och kunna driva fram sina idéer till handling. (Mia)

Mia gör en vidare tolkning av ordet och ser till egenskaper som hon förknippar med entreprenörskap. Hon nämner inget om företag eller pengar. Kreativitet är det hon främst förknippar med entreprenörskap.

Jag tänker att det är fokus på individen. Mycket individriktat tänkande. (Tina)

Tina nämner inte heller företagande men ser entreprenörskap som något individ fokuserat, som handlar om individer och vad den enskilde personen kan åstadkomma.

Svaren varierar mellan dessa olika synsätt, allt från att tänka på företag och ekonomisk vinst till personliga egenskaper. Alla respondenterna var överens om att entreprenörskap handlar om någon form av nytänkande.

När jag fått en uppfattning om hur respondenterna tolkar ordet *entreprenörskap* väljer jag att koppla ordet till skolans värld. Jag vill nu veta hur respondenterna *tolkar att skolan skall främja entreprenörskap*. I samband med denna följdfråga läser jag upp den del av, *Lgr11*, som handlar om *entreprenörskap* (se inledningen sidan 4).

Även här blev svaren mycket olika. Respondenternas svar beror på hur de tolkat ordet, vilka värderingar de ger ordet *entreprenörskap*. På så vis hänger dessa två frågor ihop. Då *entreprenörskap* i grundskolan är nytt så är det tydligt att respondenterna är olika förberedda för detta arbete. Men efter att ha läst läroplanstexten så var alla respondenterna inne på att *entreprenörskap* handlar om kreativitet och att uppmuntra elevernas initiativförmåga. Majoriteten av respondenterna betonade att det i deras uppfattning inte handlade om att starta eller driva företag, utan att ta tillvara på de egenskaper som en *entreprenör* har. Som att vara kreativ, tänka självständigt, vara driven och våga stå för sina åsikter. Samt att det handlar om ett synsätt på undervisningen och inte ett nytt skolämne.

Entreprenörskap i skolan handlar om kreativitet och då inte bara som skapande verksamhet, utan kreativitet i alla skolans ämnen. Eleverna skall lära sig använda sina kunskaper, bygga ny kunskap på gammal. Se nya områden att använda gammal kunskap på. Det är ett sätt att arbeta, att låta eleverna vara de kompetenta individer vi alltid säger att de är. (Mia)

Mias tolkning av *entreprenörskap* i skolan fortsätter på hennes tolkning av ordet. Kreativitet i alla skolans ämnen. Hon betonar vikten av att eleverna lär sig använda sina kunskaper, så de kan använda gammal kunskap i nya områden. Mia vill ge eleverna möjlighet att kunna sätta in sin kunskap i ett större sammanhang.

Jag tror *entreprenörskap* handlar om att låta eleverna vara mer delaktiga i planeringen. Att utgå från deras idéer. Att låta deras tankar bli mer synliga i klassrummet. (Anna)

Vikten av reellt elevinflytande är det som Anna förknippar med *entreprenörskap* i skolan. Samt att undervisningen skall utgå från det elevnära, elevernas egna intressen. *Entreprenörskap* tolkas av Anna som ett arbetssätt och inte enskilda aktiviteter.

Jag tänker att det är mycket fokus på individen, att stärka självkänsla, självförtroende. Men även att lära eleverna att samarbeta, förstå att vi behöver varandra för att lösa olika uppgifter. Att kunna tänka självständigt Att vi söker svaren ihop och att eleverna inte tror att jag som lärare har alla svaren. (Tina)

Tinas tankar kretsar runt individen, fokus ligger på att individen skall utvecklas men lära sig att samarbeta. Att eleverna skall vara självständiga men kunna ta hjälp av andra för att klara uppgifter.

Några få av respondenterna höll dock fast vid att *entreprenörskap* handlar om företagande, att vara aktiv i olika verksamheter. De såg det inte som ett nytt synsätt på undervisning i allmänhet utan kanske mer som en bi-syssla.

Eleverna skall väl vara med och vara kreativa, vad det nu kan tänkas innebära. Vi kanske skall leka affär och driva försäljning. (Eva)

Eva nämner kreativitet men utan att ge ett svar på vad kreativitet kan tänkas vara. Hon är mer inne på att det handlar om företagande och för att passa eleverna hon undervisar tolkar hon aktiviteten till att leka affär. Eva tolkar *entreprenörskap* i skolan som en aktivitet i mer än ett synsätt på undervisningen.

6.2 Entreprenöriell undervisning

När respondenterna nu fått en möjlighet att reflektera över ordet och vad det kan tänkas innebära för skolan så undrar jag hur de ser på vad som eleverna skall lära sig. *Vilka kunskaper och egenskaper det är som läroplanen syftar till skall stärkas med en entreprenöriell undervisning.* Några av dessa egenskaper står med i det utdrag ut läroplanen vi läst tidigare under intervjun. Jag vill med frågan se om respondenterna har reflekterat över eller hur de nu tänker kring vad det är som det skall undervisas i eller vad som skall betonas i undervisningen. Samt hur de kan tänkas arbeta för att stärka dessa kunskaper och egenskaper hos eleverna. Detta är något som en del av respondenterna redan arbetade medvetet med medan andra inte hade reflekterat över sin undervisning ut detta perspektiv. I de senare fall så samtalade jag och respondenten hur de idag tänker kring sin undervisning och vad de har för mål de arbetar långsiktigt mot.

Det handlar om att väcka elevernas nyfikenhet och kreativitet och som det står i *Lgr11* att vilja pröva sina idéer. Jag som lärare måste ge eleverna tid och möjlighet till att göra det. Ge eleverna möjlighet att påverka och det måste vara tydligt för klassen. De måste kunna se att de kan påverka. Ett riktigt elevinflytande men inom mina ramar.(Ina)

Ina använder sig av läroplanstexten när hon funderar ut vilka egenskaper som skall stärkas. Hon betonar vikten av sin roll som lärare i klassen, det är hennes uppgift att ge eleverna möjligheter att utvecklas. Att det är läraren som sätter upp ramarna i klassrummet och eleverna får vara medbestämmande inom dessa ramar.

Eleverna skall lära sig se sammanhang, att låta undervisningen utgå från elevernas erfarenheter, det elevnära, Låta dem knyta ny kunskap på gammal kunskap. Det är viktigt att komma ihåg att dessa elever inte är så gamla och deras erfarenheter inte så stora men att utgå från dem för att komma vidare. Vi i min klass jobbar redan mycket med till exempel grupparbeten klassen får träna på att diskutera och argumentera. Att förstå sambandet mellan handling och konsekvens.(Mia)

Mia knyter ihop entreprenörskap med att undervisningen ska utgå från det för eleven redan kända. Det elevnära som läroplanen *Lpo94* och *Lgr11* betonar. Att utgå från det eleven kan och sedan bygga på ny kunskap. Samarbeta och att kunna ta en aktiv roll i det samarbetet är viktiga delar

Jag vill arbeta med att stärka eleverna så alla vågar ta plats i klassrummet, att alla elever hittar sin roll. Det krävs, tror jag, ett tillåtande klassrum för att eleverna skall våga vara kreativa, och säga sina idéer. Jag tror även det handlar om kommunikation att få ett rikt språk. Eleverna behöver många nya ord för att kunna arbeta med problemlösning och pröva sina idéer. Att utgå från elevernas intressen. (Lisa)

Även Lisa betonar lärarens roll i klassrummet, att det är läraren som skapar miljön för lärandet. Hos Lisa handlar det om ett tillåtande klassrum. Vikten av att utgå från det som eleverna är intresserade av är viktigt även för henne.

Genom att uppmuntra eleverna att säga hur de tänker, att dela med sig av sina idéer. Att arbeta med att stärka deras självkänsla men även att lära dem att samarbeta. Att vi har nytta av varandra och att låta undervisningens innehåll styras av elevernas intressen. Så fyller jag på och utmanar klassen. I min klass så arbetar vi mycket som "medforskare" att vi undersöker tillsammans, så inte att undervisning handlar om sådant där jag som lärare besitter alla svar.(Tina)

Att eleverna känner tillit till sin egen förmåga och vågar dela med sig av sina tankar är vad Tina lyfter fram. Att eleverna kan arbeta självständig men även samarbeta.

Dessa fyra hade alla tänkt på hur de undervisar och hur det passar in i deras bild av entreprenörskap. De hade en klar bild av vad de ville utveckla i klasserna medan Maja, här nedan, tyckte det var svårare att ge ett rakt svar. Men efter att vi pratat om vad det står i läroplanen och hur hon jobbar idag började hon reflektera över sin undervisning utifrån ett entreprenöriellt synsätt. Hon och några andra respondenter talade om svårigheten att planera undervisningen när man inte vet vad entreprenörskap i skolan innebär.

Det är svårt för jag känner mig inte van vid ordet entreprenörskap. Men det står att vi ska jobba med kreativitet, nyfikenhet och sammanhang, initiativ, ansvar. Vi gör redan problemlösning i matematiken i grupper kanske kan, det vara entreprenöriellt. Elevrådet är ett sätt där eleverna får ta ansvar. Jobba mer med studiebesök som eleverna får bestämma över. Arbetar självständigt och i grupp gör vi redan mycket. Vet inte om det måste vara så annorlunda än vad det är idag...(Maja)

Det Maja upptäckte var att hon redan gjorde det som läroplanen skrev var entreprenörskap. Men kunde tänka sig utveckla samarbetet med samhället genom studiebesök. Även hon betonar elevens intresse och elevens ansvar.

Som en följdfråga vill jag veta *hur respondenterna ser på lärarrollen i den entreprenöriella undervisningen*. Skiljer den sig från hur lärare traditionellt undervisar? Jag vill här veta hur de ser på sin egen roll i klassrummet. Samt om de måste ändra sin roll för att lyckas med en entreprenöriell undervisning. Majoriteten såg sin roll i klassrummet som en ledarfigur som handleder och stöttar eleverna. Att de inte var där för att ”ge kunskap” till klassen utan ge kunskap om hur man lär sig, ge hjälpmedel till eleverna men att det är eleverna som själva gör jobbet. Dessa respondenter tänkte att deras arbetssätt passar för den undervisning de tolkar tillhör entreprenörskap.

Det handlar inte om att ge svaren utan att vägleda eleverna så de själva kan finna svaren. Jag som lärare skapar miljön för lärandet och ansvaret för att skapa detta tillåtande klassrum ligger hos mig. I början när eleverna börjar ettan måste jag vara tydlig i hur jag vill ha det i klassen, ju äldre de blir desto mer kan jag släppa kontrollen även om jag alltid har kontroll över vad som sker i klassen. Vill jag att eleverna skall kunna samarbeta måste jag visa dem hur det går till, Jag lär ut grunderna och vägleder framåt.(Ina)

Elevinflytande och elevansvar på den nivån som passar klassen och att det hela tiden ökar är lärarens ansvar enligt Ina. Att lära eleverna lära genom att inte ge dem svaren utan att lära klassen själva finna svaren på deras frågor.

Det tar mycket tid och är svårt få dessa små barn att lära sig samarbeta. Men vi övar på det, klassen vet att jag har ansvaret för vad som händer i klassen. Utmaningen i att vara lärare är att hela tiden se individernas behov men även gruppens behov och välja vad som är viktigast i stunden. Det kommer att fortsätta oavsett vad undervisningen kallas.(Eva)

Eva beskriver att hon skapar trygghet genom att visa eleverna att det är hon som har ansvaret. Hon lyfter fram konflikten mellan att fokusera på individen men samtidigt ansvara för den stora gruppen. Eleverna skall bli stärkta som individer men även fungera som en i gruppen.

Jag vill veta hur respondenterna tolkar syftet till att entreprenörskap skrivits in i *Lgr11*. Vidare vill jag se om respondenternas attityd till syftet påverkar deras sätt att använda sig av entreprenörskap i sin undervisning. Därför frågar jag respondenterna vad de tror *anledningen är till att entreprenörskap skrivs in i läroplanen nu?*

Att på ett djupare sätt se vilka kunskaper eleverna behöver i framtiden. Att knyta skolan och samhället lite närmare varandra. (Mia)

Mia tolkar införandet av entreprenörskap i läroplanen som att skolan följer efter i samhällets förändringar.

Det är väl en av Björklunds idéer [Sveriges utbildningsminister *författarens anmärkning*], att eleverna bara skall lära sig sådant som senare kommer att ge skatteintäkter. Skolan skall drivas som ett företag... eleverna blir kunder Eller så är det något som låter bra och modernt (Eva)

Eva ser åter de ekonomiska aspekterna av ordet. Eller att det är ett ord av tiden.

Det känns som en "politisk stämpel" att regeringen visar på sina förändringar av skolan. Men även att förtydliga vilka kunskaper eleverna tror behöva senare. Men för mig känns bara ordet entreprenörskap nytt inte innehållet. Mycket av det står även med i *Lpo94*. (Lisa)

Lisa ser ordet som en politisk markering men inget verkligt nytt. Tror att skolan nu mer skall fokusera på kunskaper eleverna senare har nytta utav.

Jag tror det handlar om att stärka individerna. Att fostras till ett flexibelt samhälle. Idag förväntas vi ju nästan att ha flera olika karriärer i livet så det är väl det som eleverna skall fostras till att hanteras. (Tina)

Att anpassa skolan till det samhälle som eleverna kommer möta när de lämnar skolan. En förberedelse för elevernas framtida yrkeskarriär.

6.3 Möjliga konsekvenser av entreprenöriell undervisning

Av de svar jag fått kan jag få en bild av hur respondenterna tänker kring begreppet och om de har haft tid att sätta sig in i vad det kan tänkas innebära för deras undervisning. Jag fortsatte intervjun med att *fokusera på eleverna och hur de kan påverkas av en entreprenöriell undervisning*. Återigen så handlar det om hur respondenterna tror eleverna kan påverkas, för även om respondenterna säger sig arbeta entreprenöriellt i sin undervisning så är begreppet mycket nytt och är inte obligatoriskt förrän i augusti 2011. Eller att främja entreprenörskap i sin undervisning som det står i *Lgr11*.

De allra flesta trodde att denna typ av undervisning eller syn på undervisning är positiv och gynnar elevernas utveckling. Genom att få ansvar både för sina studier och hur undervisningen skall se ut stärker elever. Det handlar dock hela tiden om ansvar på en nivå som passar elevernas ålder och mognad. Alla respondenterna var noga med att betona elevernas låga ålder men att de ändå kunde vara mycket delaktiga men att lärarens roll var viktig.

Min bild av det är att det är positivt för eleverna. Då de får känna att deras åsikter och idéer är viktiga och att de kan påverka sin verklighet. Genom att få planera undervisningen med mig så kan de påverka så det blir roligare för dem. Men det handlar också om att ta ansvar för det ansvaret, att lära sig att inte missbruka förtroendet. De lär sig förhoppningsvis hur de skall använda sina kunskaper och hur de hittar mer kunskap att bygga på det de redan kan. (Anna)

Anna betonar det positiva och att eleverna gynnas av att få ansvar och få vara med och planera undervisningen.

Det påverkar dem positivt. Stärker deras självkänsla, självförtroende och självkänedom. Att våga ta ställning till något man tror på och öva sig på att argumentera. Att samarbeta och ta plats det växer eleverna av. (Mia)

Mia betonar hur entreprenöriell undervisning stärker individerna. Men även att samarbetet i klassrummet utvecklar eleverna individuellt.

Några av respondenterna vädrade lite fara med detta fokus på personliga egenskaper. Att det kan vara en fara att fokusera på dem och inte kunskaper. Dessa respondenter var inte negativa till det som entreprenöriell undervisning kunde vara men såg ett problem med det.

Jag tror det kan vara positivt om man lyckas med allt det bra, som kreativitet och resten. Men jag är lite rädd för vad som händer om vi inte lyckas, vi pratar bara om inre egenskaper det känns jobbigt att fokusera så mycket på det. Vad gör jag med de eleverna som inte har någon initiativförmåga eller vill ta ansvar och inte har egna idéer... Det känns som att jag då kritiserar dem som personer, deras egenskaper inte brist på kunskaper... Jag måste vara varsam tror jag... (Maja)

Maja uppmärksammar att det kan vara negativt att fokusera på elevernas inre egenskaper. Om det blir ett mål i undervisningen så kan de elever som inte är så kreativa eller självständiga i sina tankar och handlingar känna sig misslyckade. Då det är inre egenskaper som det fokuseras på kan det upplevas svårare att lära sig.

Jag är lite orolig för att de tysta eleverna skall bli ännu tystare, men jag hoppas på att alla vågar delta i undervisningen och vågar dela med sig av sina tankar. Om klassrummet är tillräckligt "öppet" så vågar nog även de tysta ta plats. Jag får hitta sätt att nå dem. Men jag tror alla vinner på denna typ av undervisning. (Tina)

Tina betonar att de tysta eleverna kanske blir tystare om alla andra elever tar mer plats. Men hon uppfattar även det som sin roll som lärare att förebygga detta.

Avslutningsvis undrade jag om respondenterna trodde *att införandet av ordet entreprenörskap i läroplanen skulle påverka deras sätt att undervisa.*

Lite kommer det allt att påverka mig. Jag jobbar redan mycket med elev inflytande i klassen och grupparbeten men detta lägger fokus på det på ett nytt sätt. Jag kan använda mig av det med ett mer långsiktigt mål. Som kunskaper eleverna verkligen kommer att behöva i framtiden. (Ina)

Ja, det tror jag det gör men jag måste sätta mig in i vad det innebär bättre. Känner mig osäker så jag kan inte säga ett jag har en entreprenöriell undervisning idag, för jag vet inte helt vad det innebär. När jag lärt mig mer om vad det innebär kanske jag ser att jag redan arbetar med det... men jag vill att eleverna tar plats i klassrummet så det alltid känns levande och som att det är deras klassrum. (Maja)

Dessa respondenter tänkte att en ny läroplan ska påverka deras undervisning, även om bara lite. Men att det krävs kunskap om vad entreprenörskap innebär för att göra en större förändring.

Jag avslutade samtliga intervjuer med att ge respondenterna möjlighet att självständigt få kommentera ämnet entreprenörskap. Genom att ge respondenterna denna möjlighet så kan tankar om sådant som jag missat komma till ytan. Alla respondenterna utnyttjade möjligheten.

Jag gillar tanken med ett nytt sätt att se på undervisning. Att utgå från elevernas intressen och kanske lämna det traditionella sättet att göra saker bakom oss. Att

kunna anpassa undervisningen efter gruppen, det känns som en ny utmaning för mig.(Mia)

Det känns inte som något jätte nytt men ordet har blivit så viktigt. Som ett stort nytt ord med gammalt innehåll. Jag gillar sättet att se på undervisning men att säga att jag jobbar med entreprenörskap med sju-åringar känns främmande.(Lisa)

Ordet entreprenörskap är så laddat, i dessa tidiga år handlar det om att se individerna. Att ge en bra grund Jag jobbar redan med utgångspunkt i elevernas intressen, att uppmuntra eleverna att våga dela med sig av sina tankar. Att ha ett öppet klimat i klassen För mig känns det främmande att arbeta på något annat sätt.
(Tina)

Gemensamt för alla respondenter även om det uttrycktes på olika sätt var att de tyckte ordet entreprenörskap var ett olyckligt ordval. De flesta positiva till innehållet men de motsatte sig behovet av ordet entreprenörskap. Då ordet som vi märkt tolkades olika och i grund och botten har en marknadsekonomisk grund. De kunde inte se att ordet tillförde något mer än kanske förvirring. Dock gillade några av respondenterna att denna typ av undervisning fått ett namn men det hade varit bättre med ett annat namn, dock hade respondenterna inget bättre alternativ.

7 Slutdiskussion

Efter att jag nu läst många texter rörande entreprenörskap i skolan och genomfört flera intervjuer så ställer jag mig frågan, är entreprenörskap verkligen något nytt? Ordet som fått utrymme i debatten kring den nya skolan, ordet som är laddat med massor av åsikter. Jag ställer mig samma fråga som Karin Berglund och Carina Holmgren (2007) gör, nämligen är entreprenörskap något nytt eller är det som kejsarens nya kläder? Lärdomen i sagan skriven av H. C Andersen är att det finns risk att om någon presenterar något ”nytt” och ”fantastiskt” så kommer många hålla med oavsett om de uppfattar det nya och fantastiska.

Nu vill varken jag eller Berglund och Holmgren säga att entreprenörskap inte är något nytt, men innan jag kan ta ställning till det behöver jag förstå vad entreprenörskap i skolan innebär. Läroplanen *Lgr11* betonar att skolan skall stimulera elevernas nyfikenhet, kreativitet, självförtroende och viljan att pröva sina egna idéer. Det är skolans uppgift att ge eleverna möjlighet att ta initiativ och ansvar och tränas i att arbeta både självständigt och tillsammans med andra. Genom detta arbete utvecklar eleverna ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap står det i *Lgr11* (*Lgr11* 2011:6). Läroplanens tolkning av entreprenörskap liknar på det hela den definition som EU gjort. Den som betonar att det handlar om inre egenskaper och lyfter fram att i de tidiga skolåren handlar det om kreativitet, initiativförmåga och självständighet (EC 2002:15). Självständigheten kan även liknas vid att ha tilltro till sin egen förmåga, vilket står med i de svenska läroplanerna. Även OECD betonar att eleverna skall lära sig tänka entreprenöriellt (OECD 1989). Gemensamt för skolverket, EU och OECD är att de beskriver att entreprenörskap i skolan handlar om personlig utveckling och inte bara att lära sig driva företag. Den företagsekonomiska biten finns med i alla dokument men syftar då till entreprenöriell undervisning av äldre elever. För mig handlar entreprenörskap i skolan om att skapa aktiva och levande klassrum fyllda av aktiva och ansvarstagande elever. Att stimulera elevers nyfikenhet och låta eleverna komma med idéer som de får driva till handling. Genom att arbeta med problemlösning så lär eleverna sig att både ta initiativ och att samarbeta. Samtidigt bör vi komma ihåg att syftet med arbetssättet är att det i framtiden ska generera fler arbetstillfällen, genom att fler vågar starta egna företag.

Ett av nyckelorden i alla beskrivningar av entreprenörskap i skolan är kreativitet. Enligt Vygotskij handlar kreativitet om att skapa både föremål och tankar, kreativitet är det som gör människan till framtidsvarelse. Utan kreativitet och nytänkande skulle människan fortsätta leva i gamla hjulspår, utan förmåga att skapa något nytt. Vygotskij beskriver att grunden till kreativiteten finns i fantasin. Fantasin som enligt honom är en blandning av erfarenheter och nytänkande och det är genom fantasin som nya idéer kommer till ytan (Vygotskij 1995:13–19). Vygotskij tankar passar väl in i tankarna kring entreprenörskap, där det handlar mycket om att våga tänka nya tankar. Skolan skall stimulera elevernas nyfikenhet står det i läroplanen, nyfikenhet som enligt mig bygger mycket på fantasi. Att idéerna och tankarna kommer från eleven själv. Så om skolan arbetar med att stimulera elevers nyfikenhet och fantasi så kommer kreativiteten naturligt till eleverna.

Att skolan skall arbeta på ett sätt som främjar entreprenörskap är nytt i läroplanen *Lgr11* jämfört med *Lpo94*. Men även i *Lpo94* betonas att skolan skall stimulera elevers nyfikenhet, utveckla elevernas personliga ansvar och tillit till egen förmåga. Skolan skall även arbeta med att lösa problem och eleverna skall uppmuntras att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Det som är nytt i *Lgr11* är bland annat att eleverna skall utvecklas till att vara aktiva, kreativa och kompetenta. Självförtroendet lyfts fram som något skolan skall arbeta med och eleverna skall uppmuntras att pröva sina egna idéer. I *Lgr11* är det ett tydligare fokus

på elevernas individuella inre egenskaper som behövs för entreprenörskap. De egenskaper som behövs för att bli ansvarskännande individer och medborgare har förtydligats. Enligt många så finns entreprenörskapets andemening redan i *Lpo94* (Berglund & Holmgren 2007:57 och EC 2002:42)

Svårigheten med entreprenörskap i skolan som jag mött genom mina respondenter samt i texterna jag har läst är tolkningen av ordet. Tolkningen som jag gav här ovan är min tolkning utifrån de statliga och överstatliga dokument jag studerat. Den tolkningen skiljer sig helt från hur ordet entreprenörskap beskrivs i *nationalencyklopedin*, där ordet beskrivs som "en entreprenörs aktiviteter och verksamhetsförhållanden". Det blir snabbt tydligt för mig att det finns en konflikt i ordets betydelse. Det är inte helt problemfritt att ta ett ord som traditionellt kopplas till företagande och ekonomi och föra in det i skolan. Entreprenörskap i skolan är ett politiskt beslut med rötter i en internationell politisk debatt som pågått i drygt 20 år. OECD och EU är två stora aktörer som intresserat sig för ämnet. I grund och botten handlar det om att skapa fler arbetstillfällen i framtiden (EU 2002:6). I Sverige beskrev regeringen en önskan om att fler unga skall vilja starta egna företag. Regeringen betonar dock i likhet med EU att det inte bara handlar om att starta företag, utan om ett livslångt lärande. Det innefattar kunskaper och egenskaper som alla har nytta av (Regeringskansliet 2009:8).

Det finns idag få negativa texter rörande entreprenörskap i skolan publicerade. En av de få som skrivit ett varningens ord kring entreprenörskap i skolan är Sven-Eric Liedman. Han betonar risken med att genom undervisningen vilja ge snabba och lättåtkomliga kunskaper. Kunskaper som kan mätas i pengar och som har en tydligt nytto funktion. På så vis tycker Liedman att det finns en fara att djup kunskap som tar tid att lära sig försvinner för att ge plats åt mer mätbara kunskaper (Liedman 2011:265).

Bland mina respondenter fanns några som var väl insatta i skolverkets tolkning och ville utveckla de inre egenskaperna hos eleverna. De använde uttryck som att tänka utanför boxen för att beskriva deras tolkning av begreppet, kreativitet var också viktigt. Andra hade inte stött på ordet i skolsammanhang och hade svårt att koppla det till unga elever. En respondent var orolig för att skolan skulle bli som ett företag nu och att eleverna redan i årskurs ett skulle börja starta företag, eller åtminstone undervisas i det. För denna respondent som mest såg entreprenörskapet i läroplanen som ett nytt påhitt från vår skolminister, så kommer det troligen att ta tid innan entreprenörskap blir en levande del av hennes undervisning. En av respondenter, Tina, tolkade att skolan nu skulle fokusera mer på individerna istället för gruppen. Respondenternas tolkningar av begreppet entreprenörskap i skolan skiljer sig mycket. En anledning är att de kommit olika långt i arbetet med att implementera den nya läroplanen *Lgr11* i sin undervisning.

För majoriteten av respondenter så var entreprenörskap något positivt, de tolkade det som ett synsätt på undervisning och inget ämne. De såg vikten av att utgå från elevernas intressen och betydelsen av samarbete i klassen. Deras uttalanden liknar Vygotskijs, att eleverna lär sig mer när de samarbetar. När de lär sig att ta hjälp av varandra. Att de genom samarbete även stärkte individerna samt att eleverna lär sig att de har hjälp av sina klasskamrater när de till exempel skall lösa ett problem. Även Eva Leffler skriver att samarbete är själva kärnan i entreprenörskap (Leffler 2006:97). Dessa respondenter hade ett relativt tydligt sociokulturell syn på hur undervisningen skulle bedrivas och såg entreprenöriell undervisning som ett steg i den riktningen. De talade om levande klassrum, där läraren utgick från elevernas intressen och planerade ihop med eleverna innehållet. Men där läraren är ledaren och sätter upp ramarna för att på så vis skapa en trygg klassrumsmiljö där alla eleverna vågar ta plats och kan utvecklas till självständiga individer. En respondent betonar att bästa sättet att stimulera elevernas nyfikenhet och kreativitet är att utgå från det eleverna är intresserade utav. Mia nämner vikten av att utgå från det kunskaperna eleverna har och bygga vidare på dem. Att uppmuntra

samarbete och dialog mellan eleverna. Eva Leffler betonar att entreprenöriell undervisning skiljer sig från traditionell undervisning. Att den ger mer aktiva elever (Leffler 2006:98). Inga av mina respondenter ansåg sig bedriva det som Leffler kallade traditionell undervisning där eleverna var passiva mottagare i klassrummet. Utan alla kände det som att eleverna i deras klassrum var aktiva och deltagande.

De flesta respondenterna trodde att ett levande klassrum där undervisningen utgick från elevernas intressen var positiv för alla elevers utveckling. Att variation i arbetet mellan enskilt arbete och arbete i grupp gynnar eleverna. Respondenterna talar om att detta sätt att undervisa stärker elevernas självkänsla och självkänedom. Att eleverna växer och utvecklas genom att få ta ansvar för sitt lärande. En fara kan dock vara som Tina belyste att de tysta eleverna, som idag sällan säger något, blir ännu tystare om det blir större förväntningar på att alla skall prata och ta för sig. Eller som Maja resonerade, att arbeta så uttryckligt med inre egenskaper känns svårt. För vad händer med eleverna som inte är aktiva, kreativa och inte har initiativförmåga. Skall skolan börja bedöma elevers egenskaper? Dock såg hon att det var hennes roll som lärare att varsamt försöka utveckla dessa egenskaper hos dessa elever. Lyckas hon så gynnas dessa elever kanske mest.

Respondenterna som alla undervisade i klasser i årskurs 1-3 på olika skolor tolkar entreprenörskap i skolan olika. Därför tror jag att den entreprenöriella undervisningen kommer att se olika ut under lång tid. För i Finland, som har haft entreprenörskap eller *fostran till företagsamhet* som det heter i Finland i läroplanen sedan 1994, är lärarna fortfarande inte helt överens över vad det innebär. Jag tror det beror på att begreppet entreprenörskap kan tolkas på så många olika sätt. Utan tydligare riktlinjer får lärarna själva välja hur de tolkar begreppet och utforma undervisningen därefter. Min uppfattning är att det är så många av mina respondenter har gjort, att tolka entreprenörskap så det passar deras undervisningsstil. En av respondenterna sa att det var skönt att få ett namn på sitt sätt att undervisa. I det fallet kom arbetsformen först och namnet sedan men att ordet entreprenörskap ställer till det för respondenterna var tydligt. Alla var överens om att ordet krånglar till det, att det är svårt att ta ställning till ett ord som kan tolkas på så många olika sätt. Som Lisa sa: "det känns inte som något jätte nytt men ordet har blivit så viktigt. Som ett stort nytt ord med gammalt innehåll. Jag gillar sättet att se på undervisning men att säga att jag jobbar med entreprenörskap med sju-åringar känns främmande." Jag tror det kommer att ta tid innan entreprenörskap blir ett naturligt ord inom grundskolans tidiga år men arbetssättet tror jag redan finns på många skolor.

Min studie i vad entreprenörskap innebär för grundskolan har inte gett några absoluta svar. Jag har fått svar på hur EU och regeringen beskriver det och även svar på hur sju lärare i väst Sverige tolkar begreppet, men det handlar mycket om tolkningar. Om studien görs igen med andra respondenter eller med andra texter så kan resultaten bli annorlunda, med det sagt så vill jag förtydliga att jag i studien fått de svar jag sökt. Jag syftade inte till att hitta ett generaliserbart resultat eller den "rätta" tolkningen. Svaren jag funnit är som sagt tolkningar och de kommer förhoppningsvis att förändras över tid då respondenterna börjar arbeta med entreprenörskap och får andra insikter.

Det jag i likhet med Berglund och Holmgren (2007) kommit fram till är att entreprenörskap i skola kan vara många saker men i de tidiga skolåren handlar det om att utveckla elevernas inre egenskaper. Egenskaper som kreativitet, att våga ta initiativ och utveckla elevernas nyfikenhet. Men hur entreprenörskap i skolan kommer att se ut beror helt på hur läraren som arbetar med det tolkat uppdraget.

8 Förslag till vidare forskning

I min intervju undersökning deltog endast kvinnor, det kan vara av intresse att undersöka om kvinnliga och manliga lärares tolkning av entreprenörskap i skolan skiljer sig åt.

Eftersom entreprenörskap i skolan finns med i Lgr11 och börjar gälla 2011-08-01 så skulle det vara av intressant att om ett tag undersöka om införandet av entreprenörskap i läroplanen påverkat den faktiska undervisningen? Och på vilket sätt?

9 Referenser

- Backström-Widjeskog B (2008). *Du kan om du vill- lärares tankar om fostran till företagsamhet* Åbo: Åbo akademiska förlag
- Berglund K & Holmgren C (2007). *Entreprenörskap & skolan: Vad berättar lärarna att de "gör" när de gör entreprenörskap i skolan?* Örebro: Forum för småföretagare
- Dysthe O (2003). Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande. I Dysthe (Red.) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Esaiasson P. et al (2007). *Metodpraktikan konsten att studera samhälle, individ och marknad* Stockholm: Norstedts juridisk AB
- EC: European Commission (2002). *Final Report of the Expert Group "Best Procedure" Project on Education and Training for Entrepreneurship*.
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/education_final_en.pdf
- EC: European Commission (2007). *Nyckelkompetenser för livslångt lärande. En Europeisk referensram*. Bryssel: Europeiskakommissionen 2007 Hämtad från
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/l1-learning/keycomp_sv.pdf 2011-04-15
- EC: Europeiska unionens officiella tidning (2006). *Europa parlamentets och rådets rekommendation* Hämtad från
http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/sv/oj/2006/l_394/l_39420061230sv00100018.pdf 2011-04-15
- Jerlang, E & Ringsted, S (1999). Den kulturhistoriska skolan. I Jerlang, E (Red.) *Utvecklingspsykologiska teorier* (3:e upplagan) Stockholm: Liber
- Kvale, S (1997). *K Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Leffler, Eva (2006). *Företagsamma elever: diskurser kring entreprenörskap och företagsamhet i skolan*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.
- Leffler, Eva (2009). The Many Faces of Entrepreneurship: a discursive battle for the school arena, I *European Educational Research Journal* 8(1), 104–116.
- Nationalencyklopedin
entreprenör. <http://www.ne.se/entreprenör>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2011-04-14.
entreprenörskap. <http://www.ne.se/entreprenörskap>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2011-04-15.
- OECD/CERI (1989). *Towards an "enterprising" culture: a challenge for education and training*. Paris: OECD
- Regeringskansliet (2009). *strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet* Hämtad från
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/69/09/22b6e680.pdf> 2011-04-18
- Skolverket (2010). *Skapa och våga Om entreprenörskap i skolan* Stockholm
- Lpo94: Utbildningsdepartementet *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94* Hämtad från
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069> 2011-04-01

- Lgr11: Utbildningsdepartementet *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: kapitel 1 och 2 Lgr11* Hämtad från
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575> 2011-04-01
- Stukát S (2005) . *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Säljö R (2010) . Den lärande människan- teoretiska traditioner. I Lidberg C (red.)*Lärande skola bildning- grundbok för lärare* Stockholm: Natur & kultur
- Vetenskapsrådet (1990). *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.
<http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf> hämtad 2011-04-28
- Vygotskij L (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos

Hej!

Jag heter Nina Haaga och läser till lärare vid Göteborgs universitet. Jag skriver nu på mitt examensarbete som handlar om entreprenörskap i grundskolan. Jag söker nu dig som vill ställa upp och bli intervjuad i detta ämne. Syftet med intervjun är att jag vill ta reda på hur lärare som arbetar i grundskolan tidiga år tolkar begreppet entreprenörskap och hur ni tror det kommer påverka er undervisning.

I den nya läroplanen Lgr11 som börjar gälla höstterminen 2011 står det skrivit att skolan skall främja entreprenörskap. Det står:

”En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningsätt som främjar entreprenörskap.” (Lgr11:6)

Intervjun tar ca 20 minuter. All information kommer att presenteras anonymt och endast användas i detta examensarbete.

Frågorna kommer att handla om er uppfattning och tolkning av ordet entreprenörskap samt hur ni tänker kring att arbeta med entreprenörskap i grundskolans tidiga år.

Om detta kan vara av intresse för er så kontakta mig tel. xxx alt. Mail xxx. Jag kommer att återkomma till er om några dagar för svar och förhoppningsvis kan vi boka en tid då.

Tack för ditt deltagande!

Med vänliga hälsningar Nina Haaga

Intervjuguiden

”uppvärmningsfrågor”

- Antal år i yrket?
- Yrkes erfarenheter? (Vilka åldrar de har arbetat med, var?)

Inleder med att presentera vad den nya läroplanen skriver om entreprenörskap.

”En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningsätt som främjar entreprenörskap.”
(Lgr11:6)

- Hur tolkar du ordet entreprenörskap/ vad förknippar du med ordet entreprenörskap?
- Hur tolkar du detta med entreprenörskap i skolan?
- Vilka egenskaper och kunskaper tror du det är som skall utvecklas hos eleverna enligt skolans styrdokument?
- Varför tror du att detta finns med i denna läroplan, vad tror du syftet är?
- Hur kan du arbeta för att stimulera elevers kreativitet, nyfikenhet och vilja att pröva nya idéer?
- Kommer införandet av entreprenörskap i läroplanen att påverka ditt sätt att undervisa?
- På vilket sätt tror du eleverna påverkas av att skolan främjar entreprenöriellt lärande?
- Har du något du vill tillägga?

